

ÇANAKKALE'NİN GELİŞME ALANLARINDA EKOLOJİK YAKLAŞIMLAR

İsmail ERTEN – Mimar-İSEM Ltd. Şti.-İnönü Cad. 189/6-Çanakkale

Tel/faks: 0.286.217 61 51-GSM: 0.532. 727 25 10-e-posta: iserten@yahoo.com

GİRİŞ

Çanakkale bölgesi (antik adıyla Troas) Troia, Assos gibi popüler arkeolojik yerleşimleriyle 5.000 yıl evvelinden bugüne uygarlıklar barındırır. Çanakkale kenti, Anadolu'daki birçok kente göre "genç" bir kenttir. 1462 yılında kalenin ilk inşaa tarihi, kent tarihinin de başlangıcıdır. 545 yıllık kentleşme serüveni, çalkantılı dönemlerin göstergesidir. Bölgede yaşanan her durum kenti doğrudan etkiler.

Kentin yerleşim alanlarının, fizik coğrafi özellikler üzerinden irdelediğimizde, yaşanabilir kentsel özellikleri barındırmadığı karşımıza çıkar. Jeolojik yapı, depremsellik, yer şekilleri, iklim, su ortamları, toprak ortamı, bitki örtüsü alt başlıkları bizlere sürdürülebilir kaynakların, kentleşme ile yok edildiğini gösteriyor.

Çanakkale kentinin mevcut yerleşim alanlarıyla, hâlihazırdaki planlama ile önerilen büyüme alanları, yaşamsal kaynakların yok olmasına ve sürdürülebilir gelişmeye-kalkınmaya aykırı bir durumu bizlere belgeliyor. Bu tespitlerden hareketle, kentin sürdürülebilirlik ilkesine uygun yeni gelişme alanları belirlenmeli ve mevcut kent yeni politikalarla bu bölgelere yönelmeli ve taşınmalıdır.

BÖLÜM A) KENTSEL GELİŞİM AŞAMALARI

A1) Kuruluş ve ilk yerleşim: 1462-1500

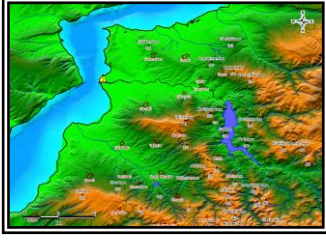
Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u alınca, güney ve kuzey denizlerinden saldırılar devam eder. Bu saldırıları önlemek için savunma amaçlı kale ve hisarlar kurdurtur. Çimenlik Kalesinin kuruluş yerinin bataklık olduğu ve on tane çürük kadirge taş ile doldurulup, kalenin şimdi bulunduğu yerde batırılarak inşa edildiği Çelebi (1970) tarafından anlatılmaktadır. Güney saldırılarını önlemek için Çanakkale Boğazı'nın en dar yerine kurduğu Kaleyi sultani (şimdiki Çimenlik Kalesi) Çanakkale kentinin de çekirdeğidir. Kalede görev alan asker ve bürokratların oluşturduğu Müslüman Mahallesi (Camii Kebir mahallesi) ile kale inşasında çalışan Romanların oluşturduğu Çay Mahallesi, kentin ilk yerleşim mekânlarıdır. Bu mahalleler denizden gelen olası saldırılardan korunmak için kaleyi kendilerine siper ederler. Çanakkale, Osmanlıların kurduğu ilk (belki de tek) kenttir. Kentin misyonu, savunma ve garnizon kenti olmasıdır.

Çanakkale kentinin yerleşim alanlarının 1. dönem dağılışı

A2) Kent büyümeye başlıyor: 1500-1700

Kentin yerleşim misyonuna dönüşmesi, Müslüman mahallesinin büyümesinin yanı sıra, 2 farklı etnik kültür olan Rumların ve Ermenilerin de kente yerleşmesine yol açar. Rumlar, denizcilik ve deniz ulaşımı işleriyle uğraştığından şimdiki saat kulesi ve civarına mahallelerini kurar. El zanaatları ve esnaflıkla uğraşan Ermeniler ise, şimdiki ermeni kilisesi ve civarına yerleşir. Ermeniler, yerleştikleri mahalle ile Sarıçay arasında küçük el zanaatları atölyelerini oluşturur. Kent yeni yerleşikleriyle birlikte, küçük bir yerleşim olmaktan çıkar, büyüyerek kentleşme sürecine adım atar. Kentin vazgeçilmezi olan ticari mekanlar bölgesi oluşur. Denizden doğuya doğru büyümeye başlayan ticaret aksı, Aşağı Çarşı adıyla Çarşı caddesi boyunca gelişmeye başlar.

Çanakkale kentinin yerleşim alanlarının 2. dönem dağılışı

A3) Kent gelişiyor: 1700-1910

Kuruluşundan 150 yıl sonra, Çanakkale büyümesini ve gelişmesini sürdürür. Müslüman ve Rum mahalleleri genişler. Kentin kimliği, savunma ve garnizon kentinden, ticaret kenti misyonuna dönüşür. Bu misyon değişimiyle birlikte 2 farklı yeni kültür de kente yerleşir. Bölge ticaretiyle uğraşan Yahudiler, kentin doğusuna yerleşir. Musevi mahallesinin Sarıçay boyunda, Yahudilerin bölgeden topladıkları ürünleri depoladıkları mekanlar oluşur. Bir başka kültür ise Levantenlerdir. Kordon boyunca büyük konak ve yalılar inşa eden Levantenlerin görevi Avrupa ülkelerine ticari ataşelik hizmeti vermektir. Boğazdan geçen uluslar arası gemilerle, temsil ettiği ülkenin ticaretini yönlendirirler. Çarşı doğuya doğru genişler ve yukarı çarşı oluşur. Kentin ticari misyonu, fiziksel gelişmenin yanı sıra, zenginleşmeyi, sosyal ve kültürel yaşamdaki renkliliği de geliştirir. Çanakkale seramiklerinin kültür ve sanatsal değerinin zirveye ulaşması bu dönemlere rastlar. Kordon gezmeleri, deniz sefaları, çeşitli kültür etkinliklerinin kente yansması, büyük ve sanat değeri yüksek yapılar ile cephe bezemeleri de bu dönemin ürünüdür .

A4) Kent fiziksel olarak durgun, sosyal olarak değişiyor: 1910-1945

1900'lerin ilk yarısı tüm dünyanın yanıp yıkıldığı ve yeniden yaşama döndüğü bir dönemdir. Çanakkale, bulunduğu stratejik, jeopolitik durum itibarıyla tüm bu süreçten doğrudan etkilenir. Balkan Harbi, Çanakkale Savaşları, I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı ile II. Dünya Savaşı kentin savaşımlardan doğrudan veya dolaylı etkilenmesine yol açar. Bu dönemde kentin fiziksel değişimi ve gelişimi gözlenmez. Özellikle Çanakkale Savaşlarında, kentin bir bölümünün sıcak savaş dolayısıyla yanıp yıkıldığı gözlenir. Kent ticaret misyonundan uzaklaşır, savunma ve garnizon kenti misyonuna döner. Savaşlar sonrasında kentte sosyal ve kültürel değişimler olur. Müslümanlar dışındaki nüfusun büyük bir bölümü kenti terk eder. Terk edenlerin yerine Balkanlardan Ege Denizi adalarından Müslüman göçmenler kente yerleşir. Cumhuriyetle birlikte il olan Çanakkale'ye, devlet bürokrasisi gelir. Cumhuriyet sonrası, kentin Anadolu'yla bağlantısını kuran Balıkesir karayolu açılır.

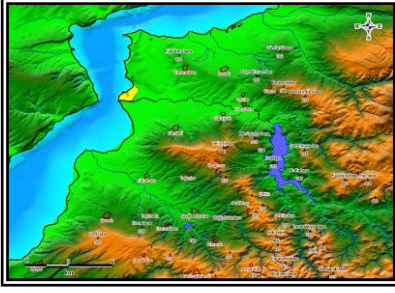

Çanakkale kentinin yerleşim alanlarının 3-4. dönemler dağılışı

A5) İlk planlama ve cumhuriyet ideolojisi: 1945-1960

1945 yılında biten 2. Dünya savaşı sonrasında kentin savaş hali hafifler. 1940'lı yılların sonunda yapıldığı tespit edilen kentin ilk imar planı, bugünkü Çanakkale'nin de modernleşme çekirdeğini oluşturur. Cumhuriyet kentlerinin ideolojik belgesi olan Cumhuriyet Meydanı, eski Müslüman Mezarlığı'nın üzerine planlanır. Mevcut kent ve fonksiyonları korunur. Konut yerleşme alanları için kuzeyde hastane bayırı mevkiisi sınır alınırken doğuda ise stadyum ve civarı sınır kabul edilir. Söz konusu yapılanma bahçeli nizam ve en fazla 3 kat olarak öngörülür. Doğuda Balıkesir yolu kent çıkışı, güneyde İzmir yolu sanayi alanı olarak belirlenir. Bu alanlara devlet destekli ve teşvikli sanayi tesisleri kurulur. Kent içi bulvarlar, geniş caddeler bu planla belirlenir. Otogar, kız ve erkek sanat okulları, lise, karayolları, DSİ, meteoroloji, köy hizmetleri, devlet hastanesi, vb kurumsal mekanlar bu dönemde inşa

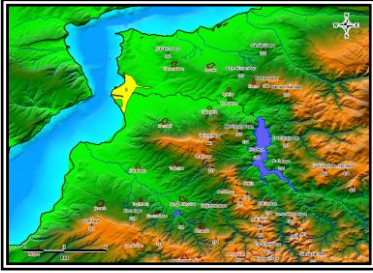
edilir. Kentin, güneyden Ezine-Ayvacık-İzmir bağlantı karayolu ile Kuzeyden Lapseki-Biga-Bursa bağlantı karayolu bu dönemde inşa edilerek hizmete girer.

Çanakkale kentinin yerleşim alanlarının 5. dönem dağılışı

A6) Göçle gelen büyüme: 1960-1980

Bu dönemde ülkenin genelinde yaşanan köyden kente göç, Çanakkale kentinde de yaşanır. Çanakkale'nin kendi ilçe ve köylerinden gelen göçler başta olmak üzere, Karadeniz ve diğer bölgelerden kente göç olur. Göçle gelen artış, mevcut yapılaşmanın yıkılarak apartmanlaşmasına yol açar. Öbür yandan, yetersiz konut alanları genişletilir. Kuzeyde hastane bayırı en cazip alan haline gelirken, doğuda stadyum arkası, konut gelişme aksını oluşturur. Güneyde ise, Sarıçay geçilerek, Harmanlık ve Plaj semtleri konut alanına açılır. Kent düşey ve yatay doğrultuda büyür. Konut alanlarının yanı sıra, doğu ve güney çıkışlardaki sanayi alanlarına da yeni sanayi tesisleri yapılmaya devam eder .

Çanakkale kentinin yerleşim alanlarının 6. dönem dağılışı

A7) İradî kamu yatırımları: 1980-1984

1980 askeri darbesiyle oluşan kısa geçiş dönemi kentte fiziksel dönüşüme yol açar. İdarenin tek iradi yapıya dönüşmesiyle, kentin kamu kaynakları kamu mekanlarına yönlendirilir. Yeni garaj ve belediye binası (belediye oteli), adliye ve bağ kur binası, kordondaki sosyal tesisler ve tiyatro salonu, cezaevi ve askeri binalar, eğitim yapıları vb kamu binaları bu dönemin ürünleridir.

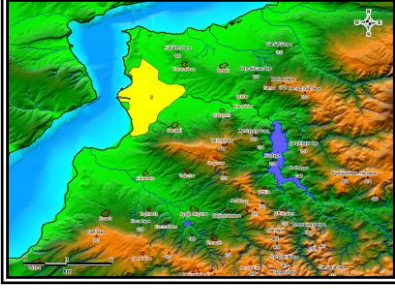

Çanakkale kentinin yerleşim alanlarının 7. dönem dağılışı

A8) Yerel kararlarla kent rantının keşfi: 1984-1990

1984 yılında yapılan İmar Yasası değişikliğiyle, kentin alt planlarını yapma ve değiştirme yetkisi belediyelere devredilir. Tüm ülkede olduğu gibi Çanakkale'de de, bu yasal değişiklik belediyenin ve belediye meclisinin kent rantını keşfetmesine yol açar. Mevcut yerleşimlerdeki mevzi değişiklikleriyle parsel ölçeğine kadar inen imtiyazlı rantlar talep edenlere, siyasi kararlarla dağıtılır. Yeni yüksek ve uygunsuz yapılanma, kentsel rantın adaletli dağılımını yok eder. Bu dönemde (4 ayda bir) belediye meclislerinde görüşülen kat artış taleplerine ilişkin dosya sayısı ciddi artışlar gösterir. Milyarlarca lira değerindeki kent rantı, birkaç dakikalık görüşmelerle oluşan meclis kararlarıyla, siyasi imtiyaza sahip kişilere dağıtılır. Kentin alt yapı, ulaşım, sosyal kültürel donatı alanları ve kent içi yeşil alanlar, bu tür

karar ve yapılanmalardan dolayı çekemeyeceği yüklerle karşılaşır. Kentin tarihi dokusu, yeni yapılanmalarla tahrip olur. Öbür yandan, merkezi düzeyde de desteklenen konut kooperatifleşmesi anlayışı, kentin çeperlerinde çok katlı sitelerin oluşmasına yol açar. İnşaat sektörünün kent rantıyla da pompalanması ve ülke ekonomisinin temel dinamiği haline getirilmesiyle, kentin deniz hariç her yönüne doğru ilave planlamalar ve yapılanmalar oluşur.

Çanakkale kentinin yerleşim alanlarının 8. dönem dağılışı

A9) Söylemci yatırımlarla büyük hedefler: 1990-1995

Bir önceki dönemden devralınan kent rantının yerel keşfi ve fiziksel yapılanması bu dönemde daha da artış gösterir. Yerel milletvekillerinin tek bir partiden olması durumuna bağlı olarak da kentin geleceğine yönelik büyük söylemler geliştirilir. Boğaz köprüsü, Liman, Organize Sanayi Bölgesi, Havaalanı genişletmesi vb. kararlar alınır. Çanakkale'nin 2. İstanbul olması, civardaki (Bursa, İstanbul, İzmir) yan sanayisinin ve Anadolu kırsalından gelen göçün bölgeye aktarılması hedefleri dile getirilir. Kent bu yeni söylem durumunu ve hızlı büyümeyi tartışmaya başlar. Kentin yeni konut gelişme aksı kuzeydeki Karacaören Ovasına kaydırılır.

A10) Sorgulayan ve geleceği tartışan kent: 1995-2006

Hızla süren kent rantı ve yapılaşması, 1999 yılında yaşanan Marmara Depremi ile kısa süreli duraksar. Yeni yasal değişiklikler ve durumlara uyum sağlayan inşaat sektörü, şimdilerde kaldığı yerden devam ediyor. Kentin tarihi merkezi Sit alanı ilan edilir ve koruma amaçlı imar planı yapılır. Mevcut tescilli yapıların korunması ve restorasyonu ile Sit alanındaki yeni yapılaşmanın tarihi mekanlarla uyumlu tasarlanması ve inşası çalışmaları yeni bir anlayış olarak yerleşir. Ulusal düzeydeki koruma anlayışlarına bağlı olarak ve etkileşim içinde, tarihi alanların ve mekanların korunması ve yaşatılması çalışmaları hız kazanır. Sivil alanda geliştirilen uluslararası projelerle, sürdürülebilir kalkınma ve katılımcı demokrasi anlayışları kentte yaygınlaşıyor. Avrupa Birliği süreci, uyum yasaları ve benzeri değişimler kentin her alanında gelecek tartışmalarını yoğunlaştırıyor. Yeni kavramlarla gündeme gelen geleceğin planlanması, stratejik planlama ve eylem planlaması girişimleri, kentin geleceğinin tartışılmasını ve sorgulanmasını hızlandırıyor.

Çanakkale kentinin yerleşim alanlarının yıllara ve dönemlere göre alansal gelişimi

Dönem	Yıl	Dönem gelişimi (ha)	Dönem de toplam alan (ha)
D 9. 10.	1990-2006	779.6	1487.9
D 7. 8.	1980-1990	399.9	708.3
D 6.	1960-1980	208.2	308.4
D 5.	1945-1960	38.2	100.2
D 3-4.	1700-1910 -1945	34.8	62.0
D 2.	1500-1700	10.8	27.2
D 1.	1462-1500	16.4	16.4

Çanakkale kentinin planlı alanlarının yıllar ve dönemler olarak alansal gelişimi

Dönem	Yıl	Dönem gelişimi (ha)	Dönem de toplam alan (ha)
10	1995-2006	988.6	3638.8
9	1993-1995	561.6	2650.2
8	1984-1993	999.3	2088.6
7	1978-1984	376.5	1089.3
6	1963-1978	411.7	712.8

5	1949-1963	38.2	301.1
3+4	1700-1910-1945	235.6	262.9
2	1500-1700	10.8	27.3
1	1462-1500	16.4	16.4

BÖLÜM-B) KENTSEL GELİŞİM VE FİZİKİ COĞRAFYA İLİŞKİSİ

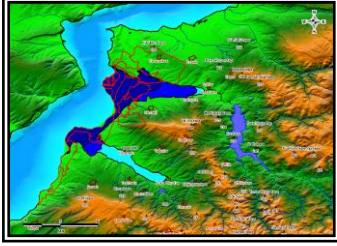
B1) Jeolojik yapı ve deprem

Durum

- ✓ Çanakkale kenti deprem riskinin olduğu alanlara yakındır ve bu alanlardaki depremlerden etkilenecektir.
- ✓ Kent büyük oranda genç dolgular üzerine kurulmuştur ve bunlar üzerine gelişmektedir.
- ✓ Kentin kuruluşu ve gelişimi büyük oranda zemin sıvılaşma riskinin yüksek olduğu alanlar üzerinde gerçekleşmiştir.
- ✓ Güzelyalı çevresinde olduğu gibi yapısal ve yerçekli özelliklerine dikkat edilmemesi sonucu, kütle hareketleri sorunu yaşanmaktadır.

Öneriler

- Alüvyon alanlar yerleşme alanı olarak tercih edilmemeli.
- Taban suyunun özellikleri, yerleşme alanlarının belirlenmesinde dikkate alınmalı.
- Jeolojik yönden tehlikeli alanlarda yeni yapılaşma önlenmeli.

Çanakkale yerleşmesinde imara açılmış alanların zemin sıvılaşma risk bölgeleri ilişkisi (Kırmızı çizgiler yerleşme sınırı, mavi rengin koyuluğu risk fazlalığını işaret etmekte)

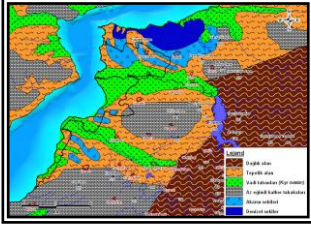
B2) Yer şekilleri

Durum

- ✓ Çanakkale kentinin varlığını sağlayan temel etken Çanakkale Boğazı'dır.
- ✓ Yerleşme daha çok ova nitelikli, alçak ve düz alanlarda kurulup gelişmiştir.
- ✓ Yerleşmenin gelişimi, büyük oranda Sarıçay ve Kepez ovalarını kaplayacak şekildedir.
- ✓ Çanakkale kıyılarında alçak kıyılar yaygındır.
- ✓ Kıyı alanlarında aşırı ve yanlış yapılaşma gerçekleşmiş ve devam etmektedir.
- ✓ Kıyıların kullanımı ve planlanmasında deniz seviyesindeki olası değişimler dikkate alınmamıştır.
- ✓ Yerleşmenin gelişimi sırasında yerçekli özellikleri dikkate alınmamış.
- ✓ Düz alanlardaki yerleşmeler, atık suyu ve yağmur suyu drenajı sorunları yaşanmasına neden olmaktadır.
- ✓ Düz alanda ve gevşek (alüvyal) zeminde yerleşilmiş olması, yol, su, elektrik gibi altyapı hizmetlerinin kısa sürede bozulmasına neden olmaktadır.
- ✓ Yerleşmenin yeri belirlenirken bakı özelliklerine dikkat edilmemiştir.

Öneriler

- Sarıçay ve Kepez ovalarında yeni yapılaşma önlenmeli.
- Kıyılardaki yapılaşma, olası iklim değişimi ve buna bağlı olarak gelişecek deniz yükselmesi dikkate alınarak planlanmalı.
- Yeni yapılaşma alanları olarak tepelik alanlar tercih edilmeli.
- Yeni yerleşim alanlarında güneye bakan yamaçlara öncelik verilmeli.
- Yerleşim alanları olarak hafif ve orta eğimli alanlar tercih edilmeli.
- Ovalık alanlar tamamen tarıma ayrılmalı.

Çanakkale yerleşmesinde imara açılmış alanlar ile yer şekilleri ilişkisi
(Jeomorfoloji haritası Erol 1991 den yararlanılarak hazırlanmıştır)

B3) İklim

Durum

- ✓ Orta enlem depresyonları Çanakkale çevresini öncelikli olarak etkilemektedir.
- ✓ Çanakkale kenti ve çevresi atmosferik afetlerden etkilenme olasılığı yüksek bir alandır.
- ✓ Çanakkale yerleşmesinde, kritik meteorolojik şartları oluşturan hava durumları nedeniyle hava kirliliği sorunları yaşanmaktadır.
- ✓ Çanakkale kenti ve çevresi için rüzgar başta olmak üzere iklim özellikleri iyi tanınması ve kullanılması gereken bir doğal kaynaktır.
- ✓ Çanakkale kentinin yerleşim ve gelişim alanlarının seçiminde iklim özelliklerinin dikkate alınmaması nedeniyle, hava kirliliği başta olmak üzere değişik sorunlar yaşanmaktadır.
- ✓ Yerleşmenin çukur alanda bulunması ısıtma ihtiyacını artırmakta ve buna bağlı olarak hem ekonomik yük getirmekte, hem de atmosfere daha fazla Partikül Madde (PM) ve kükürtlü bileşikler salınmasına neden olmaktadır.
- ✓ Çanakkale meteoroloji istasyonunda ölçülen yağışlarda azalma vardır.
- ✓ Çanakkale meteoroloji istasyonu verilerine göre Çanakkale kenti ve çevresinde yağış olasılığı azalırken, yağış yoğunluğunda artış vardır.
- ✓ Çanakkale kenti ve yakın çevresinde Akdeniz iklimi baskın olmak üzere, Akdeniz ve Karadeniz iklimleri arasındaki geçişi ifade eden Marmara geçiş iklimi etkilidir.
- ✓ Çanakkale yerleşmesinde, kent içi planlama çalışmalarında genel ve yerel iklim özellikleri dikkate alınmamıştır.
- ✓ Dünya genelinde yaşanan iklim değişikliği doğal kaynakların taşıma kapasitesini değiştirerek bu kaynaklardan yararlanma imkanlarını farklılaştırmaktadır.
- ✓ Çanakkale kenti ve çevresi olası iklim değişiminden birinci planda etkilenecek alandır ve bu durum kent planlamasında dikkate alınmamıştır.

Öneriler

- Çanakkale kenti ve yakın çevresinin yerel iklim özelliklerinin araştırıldığı çalışmaların yapılması gerekir.
- Çanakkale'yi etkileyecek afet çeşitleri, bu afetlerin özellikleri ve olasılıkları üzerinde çalışmalar yapılarak, kentleşmenin olası afetlerden en az etkilenecek şekilde planlanması gerekir.
- Kentin yeni yerleşim alanlarında terselme olayından etkilenmeyecek alanlar tercih edilmeli.
- Çukur alanlar yerleşmede öncelikli olmamalı.
- Çanakkale kentinde hava kirliliği konusunda ayrıntılı araştırmalara ihtiyaç vardır.
- Güneş ve rüzgar enerjisinden daha fazla yararlanmanın yolları aranmalı.
- Çanakkale kentinde su kaynaklarının kullanımında ayrıntılı bir planlama gerekir.
- Yerleşim yeri yanında; cadde ve sokak planlarından yapıların iç planları ve malzeme seçimine kadar iklim özellikleri ile ilgili bilgilerden hareket edilmeli.

B4) Su ortamları

Durum

- ✓ Çanakkale kentini tek su kaynağı Atikhisar Barajı'dır.
- ✓ Atikhisar Barajının koruma ve kullanımı ile ilgili planlama eksikliği vardır
- ✓ Sarıçay ve Kepez Çayı başlıca akarsularıdır.
- ✓ Çanakkale ve çevresinde kuraklaşma eğilimi vardır.
- ✓ Kuraklaşma konusunda gerekli önlemler alınmaz ise çölleşmeye neden olacak olaylar gelişebilir.
- ✓ Sarıçay Deltası önemli bir yer altı suyu deposudur.
- ✓ Sarıçay ve Kepez ovalarında kıyıya yaklaştıkça taban suyu yüzeye çıkmaktadır.
- ✓ Çanakkale yerleşmesi yer altı suyu kaynağını bozacak şekilde gelişmektedir.
- ✓ Çanakkale Boğazı su ortamı olarak da Çanakkale kenti için önemlidir.
- ✓ Çanakkale Boğazı yıllık yaklaşık 50 000 gemi trafiği olan önemli bir su yoludur.

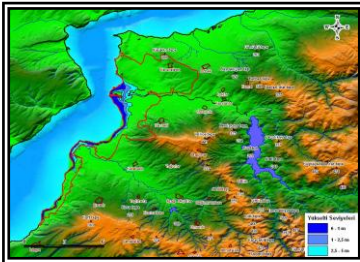
- ✓ Çanakkale Boğazı'ndan geçen gemilerin yaklaşık %20'si tehlikeli yük taşımaktadır.
- ✓ Çanakkale Boğazı'ndan geçen gemi ve dolayısıyla taşınan yük artmaktadır.
- ✓ Çanakkale Boğazı'ndan taşınan tehlikeli yük miktarındaki artış çok fazladır ve bu durum Çanakkale kenti için olası deniz kazasına bağlı sosyal afet riskini artırmaktadır.
- ✓ Çanakkale kenti bir kıyı kenti olması nedeniyle olası deniz yükselmesinden etkilenecektir.
- ✓ Çanakkale kentinin yerleşmiş olduğu alanda alçak kıyıların bulunması ve kentin düz bir alanda kurulmuş olması, olası deniz seviyesi yükselmesinin etkilerinin daha fazla olmasına neden olacaktır.
- ✓ Çanakkale kenti kıyıları kıyı kullanımı bakımından bir çok yanlış uygulamalar ile doludur.
- ✓ Çanakkale kenti kıyısındaki yapılaşma, bütün kentlinin boğaz manzarasından yararlanmasını engellemektedir.
- ✓ Sarıçay ve Kepez ovaları aynı zamanda çok verimli sulama alanlarıdır.
- ✓ Çanakkale kentinin gelişimi, sulama alanlarının amaç dışı kullanımına neden olacak şekilde gerçekleşmektedir.

Öneriler

- Çanakkale kentinin bugünün ve geleceğinin planlanmasında kuraklaşma tehlikesi dikkate alınmalıdır.
- Çanakkale kentinin su kaynaklarından yararlanma havzasının, yağış özellikleri ile ilgili araştırmalara ihtiyaç vardır.
- Atıkhisar Barajı ile havzasının kullanımı ve korunması konusunda ayrıntılı bir çalışma yapılmasına ihtiyaç vardır.
- Çanakkale kentini ilgilendiren Sarıçay ve Kepez Çayı akarsuları ile ilgili olarak havza planlaması çalışmalarına yapılmalı.
- Sarıçay ve Kepez Çayı ile ilgili araştırmalara ihtiyaç vardır.
- Sarıçay ve Kepez ovalarındaki taban suyu ile ilgili araştırma ve planlama çalışmalarının yapılması gerekir.
- Çanakkale Boğazı'nın özellikleri, trafiği, tehlikeli yük taşımacılığı konularında planlama çalışmalarının yapılması gerekir.
- Çanakkale kentinin kıyı kullanımının planlanması sırasında olası deniz seviyesi yükselmesi sonucu yaşanacak gelişmeler dikkate alınmalıdır.
- Büyük yatırımlar yapılarak oluşturulmuş sulama alanlarının, Çanakkale kenti tarafından amaç dışı kullanım önlenmelidir.
- Çanakkale kentinin, kentsel gelişimi ve yapılaşmasının yeniden değerlendirilmesi gerekir.
- Çanakkale kentinin su kaynaklarının, sulu tarım alanları korunarak, sürdürülebilir olarak ne kadar nüfusa yeteceği konusunda çalışmalara ihtiyaç vardır. Bu konu değerlendirilirken kişi başına su tüketiminin arttığı gerçeğinin dikkate alınması gerekir.

Sarıçay ve Kepez ovalarında taban suyunun yüzeyden derinliği ve Çanakkale kenti imara açılmış alanlar ilişkisi

Olası deniz seviyesi yükselmesinin Çanakkale yerleşmesi imara açılmış alanları ile ilişkisi

B5)Toprak ortamı

Durum

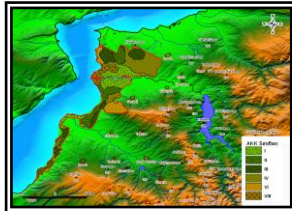
- ✓ Türkiye toprak kaynakları; yükselti, eğim, derinlik ve erozyon gibi özellikleri nedeniyle çok kısıtlıdır.
- ✓ Türkiye topraklarının Arazi Kullanım Kabiliyet Sınıfları açısından yaklaşık 1/3'ü tarıma uygun alanlardır.
- ✓ Sıralanan iki özellikten hareketle Türkiye'nin toprak kaynaklarını çok kısıtlı olduğu görülmektedir.
- ✓ Türkiye genelinde toprak kaynakları konusunda en önemli tehlikelerden biri şehirleşmedir. Türkiye'de gelişen şehir yerleşmelerinin büyük kısmı yanlış arazi kullanımına neden olmaktadır.
- ✓ Çanakkale yerleşmesi; alüvyal, erozyon problemi olmayan, tarım için kullanılması gereken, sulu tarım alanı olarak kullanılan alanlara doğru gelişmektedir. Diğer bir ifade ile Türkiye geneli ve Çanakkale'de kısıtlı olan toprak kaynakları büyük oranda Çanakkale yerleşmesi tarafından amaç dışı kullanılmaktadır.

Öneriler

- Çanakkale kentinin amaç dışı arazi kullanımı durdurulmalı.
- Verimli topraklar üzerinde yeni yapılaşma önlenmeli.
- Çanakkale kentinin alternatif gelişim alanlarının belirlenmesi sırasında toprak özelliklerine dikkat edilmeli.
- Çanakkale kentinin yanlış arazi kullanımına neden olmaması için kapsamlı planlama çalışmalarına ihtiyaç vardır.

Çanakkale kentinin imarlı alanları ile toprak tipleri arasındaki ilişki

Çanakkale kentinin imarlı alanları ile Arazi Kullanım Kabiliyet Sınıfları arasındaki ilişki

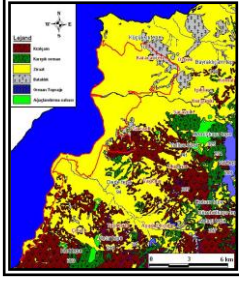
B6)Bitki örtüsü

Durum

- ✓ Çanakkale ili ve Çanakkale kenti yakın çevresi, orman örtüsü bakımından zengindir.
- ✓ Yerleşmelerin yakın çevresinden başlayarak, çevreye doğru genişleyen bitki örtüsü tahribatı vardır.
- ✓ Çanakkale kenti çevresindeki bitki örtüsü zenginliği kent içine yansımamıştır.
- ✓ Çanakkale Boğazı kıyılarından başlayarak doğudaki dağlık alana kadar belirgin bir bitki örtüsü tahribatı vardır.
- ✓ Çanakkale kenti çevresindeki orman alanları önce tarım alanları açılması için yok edilmiş, daha sonrada buralara yerleşme yapılmıştır.
- ✓ Çanakkale kenti çevresindeki ormanlık alanda kaçak yapılaşma riski yüksektir.

Öneriler

- Çanakkale kenti çevresi ve içi ile ilgili olarak ayrıntılı planlanmış bir ağaçlandırma politikasına ihtiyaç vardır.
- Çanakkale kenti çevresindeki ormanlık alanda bulunan yapılaşma tekrar gözden geçirilmeli.
- Çanakkale kenti çevresindeki ormanlık alanda kaçak yapılaşma riskine karşı önlem alınmalı.

Çanakkale kentinin imara açılan alanlarının gelişimi ile bitki örtüsü ilişkisi

BÖLÜM-C) ALTERNATİF YERLEŞİM ALANLARI (ÖNERİLEN)

Çanakkale kentinin gelişim aşamalarının belirlenerek fiziki coğrafya ile ilişkisinin sorgulanması sonucunda anlaşılan; bilimsel gerçeklerden hareketle kentin alansal gelişiminin sürdürülebilir olmadığıdır. Bu aşamada, Çanakkale'nin sürdürülebilir gelişimi için alan konusunda çözüm önerilmeye çalışıldı. Önceki bölümlerde gerçekleştirilen analiz sonuçlarından hareketle, önerilen yeni yerleşim alanları ile ilgili olarak şu özelliklere dikkat edilmeye çalışıldı (Çizelge 35);

- ✓ Zeminin görece olarak sağlam olması,
- ✓ Taban suyunun yüzeye yakın olmaması,
- ✓ Zemin sıvılaşma riskinin az olunması,
- ✓ Yanlış kıyı kullanımına neden olmaması,
- ✓ Çukurluk sahada bulunmaması,
- ✓ Hafif eğimli olması,
- ✓ Güneye bakması,
- ✓ Kütle hareketleri riskinin az olması,
- ✓ Terselme şartlarından en az etkilenecek konumda olması,
- ✓ Sel riskinin az olması,
- ✓ Taban suyunu olumsuz etkileyecek konumda olmaması,
- ✓ Çanakkale Boğazı'nın gemi trafiğinden kaynaklanacak bir kazadan en az etkilenecek konumda olması,
- ✓ Kıyıda olası bir deniz seviyesi yükselmesinden etkilenmemesi,
- ✓ Verimli toprakları yok etmemesi,
- ✓ Erozyonu artırıcı etki yapmaması,
- ✓ Tarıma ayrılması gereken topraklarda olmaması,
- ✓ Sulu tarım alanlarının yok edilmemesi,
- ✓ Toprak özellikleri ile ilgili olarak yanlış arazi kullanımına neden olunmaması,
- ✓ Ormanların korunması ve çirkin bir yapılaşmanın gelişmemesi,
- ✓ Orman örtüsünü yok edilmemesi.

Çanakkale kentinin sürdürülebilir yerleşimi için araştırılması önerilen alanlar

<i>Alan</i>	1	2	3	4	5
Toplan alan (km²)	13.8	11.3	8.7	7.9	17.9
Alan (hektar)	1376.3	1126.3	868.9	792.6	1788.3
Tahmini yerleşim oranı	1.0	1.0	0.2	0.2	0.1
Yerleşim alanı (km²)	13.8	11.3	1.7	1.6	1.8
Yerleşim alanı (hektar)	1376.3	1126.3	173.8	158.5	178.8

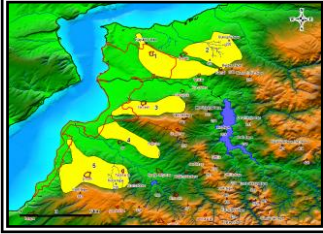
Çanakkale kentinin, fiziki coğrafya altyapısı ile ilişkisi bakımından yaşadığı sorunların önlenmesi için;

1. Karacaören, Özbek, Dört Yol ve Kemel köyleri arası,
2. Özbek Köyü doğu ve kuzeydoğusu,
3. Sarıcaeli, Saraycık köyleri ve Üniversite arası,

4. Kepez ile Yağcılar arası ve

5. Dardanos, Çınarlı, Taşlıtarla ve Kızılcaören köyleri arası olmak üzere beş alternatif alan belirlendi.

Bu durum göstermektedir ki, bu araştırmada Çanakkale kenti ile ilgili sorunsuz alan önerileri oluşturma çabası bir gereklidir. Çanakkale kentinin yerleşim yeri ile ilgili yeni alan arayışları konusunda, bir iradenin oluşması durumunda çok farklı bilim ve sanat dallarının, halkın ve siyasi iradenin katılımı ile yapılacak çalışmaların yürütülmesine ihtiyaç vardır. Araştırma kapsamında önerilen alanlar yalnız bir deneme niteliğindedir

Çanakkale kenti için önerilen yeni yerleşim alanları ile güncel olarak imara açılmış alanlar ilişkisi

Kentlerin yerleşim alanlarında olması gereken sosyal ve teknik altyapı özellikleri

Nüfus	0-15.000	15.000-45.000	45.000-100.000	100.000-+
Kreş+ anaokulu	1 m ² / kişi	1 m ² / kişi	1 m ² / kişi	1 m ² / kişi
İlköğretim	4 m ² / kişi	4 m ² / kişi	4.5 m ² / kişi	4.5 m ² / kişi
Ortaöğretim	3 m ² / kişi	3 m ² / kişi	3 m ² / kişi	3 m ² / kişi
Aktif Yeşil Alan	10 m ² / kişi	10 m ² / kişi	10 m ² / kişi	10 m ² / kişi
Sağlık Tesisi Alanları	2 m ² / kişi	2 m ² / kişi	3 m ² / kişi	4 m ² / kişi
Kültürel Tesis Alanları	0.5 m ² / kişi	1 m ² / kişi	2 m ² / kişi	2.5 m ² / kişi
Sosyal Tesis Alanları	0.5 m ² / kişi	0.5 m ² / kişi	1 m ² / kişi	1.5 m ² / kişi
Halk Eğitim Merkezi	0.4 m ² / kişi	0.4 m ² / kişi	0.4 m ² / kişi	0.4 m ² / kişi
Dini Tesis Alanları	0.5 m ² / kişi	0.5 m ² / kişi	0.5 m ² / kişi	0.5 m ² / kişi
İdari Tesis Alanları	3 m ² / kişi	3.5 m ² / kişi	4 m ² / kişi	5 m ² / kişi
Teknik Alt Yapı (yol ve otopark hariç)	1 m ² / kişi	2 m ² / kişi	3 m ² / kişi	4 m ² /kişi

Kaynak: Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik (Değişik:17/3/2001-RG:24345 / 1 md.)

Çanakkale kenti için önerilen alternatif alanlarda değişik özelliklere (emsallere) göre yerleştirilebilecek nüfus

	Önerilen Alan (ha)	Konut Alanı (ha)	Emsal:1.00	Emsal:0.20
1.öneri alanı	1376.3	550.5	220 208 kişi	44041 kişi
2.öneri alanı	1126.3	450.5	180 208 kişi	36041 kişi
3.öneri alanı	868.9	347.6	139 024 kişi	27804 kişi
4.öneri alanı	792.6	317.0	126 816 kişi	25363 kişi
5.öneri alanı	1788.3	715.3	286 128 kişi	57255 kişi
Toplam	5952.4	2381.0	952384 kişi	190504 kişi

Yeni ve alternatif kentsel yerleşim alanları için arazi kullanım dağılımı ve buna istinaden nüfus büyüklüğü hesapları; toplam alanın %40'ının kentsel ve sosyal donatı alanlarına, %20'sinin yol ve otoparklara ve %40'ının da konut alanlarına ayrılacağı varsayımından çıkararak hazırlanmıştır. Çanakkale kenti için önerilen alternatif alanlarda, yaklaşık olarak 200 000 ile 1 000 000 arasında nüfusu kaldıracak kadar yerleşmeye uygun alternatif alan mevcuttur. Bu aşamada hazırlanan bu projeksiyonların taslak bir değerlendirme olduğunu da tekrar belirtmek yerinde olur.

BÖLÜM-D) GENEL DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

D1)Genel Değerlendirme

*Çanakkale kenti özellikli ve önemli bir konumdadır.

*Çanakkale kentinin alansal gelişimi cumhuriyet döneminde daha hızlı olmuştur.

*Kent'in alansal gelişimin en hızlı dönemi 1980 sonrasıdır.

*Çanakkale kentinin alansal gelişiminde fiziki ortam ile ilgili bilimsel verilerden hareket edilmemiştir.

*Çanakkale kenti fiziki coğrafya özellikleri bakımından sürdürülebilir değildir.

*Çanakkale kenti, kurulduğu alan ve yakın çevresinde, sürdürülebilir ve yaşanabilir olmasını sağlayacak gerekli fiziki ortama sahiptir.

*Çanakkale kentinin fiziki coğrafya özellikleri başta olmak üzere sürdürülebilir bir kent olması için geri dönülemez bir noktada bulunulmamaktadır.

*Çanakkale kentinin sürdürülebilir bir kent olması için verilmiş bir karar yoktur.

*Çanakkale kentinin sürdürülebilir ve yaşanabilir bir kent olması konusunda henüz yeterli kamuoyu bilinç ve isteği yoktur.

*Çanakkale kentinin çevresi ile barışık sürdürülebilir bir kent olması konusunda karar vermenin tam zamanıdır.

D2) Öneriler

Kısa vadeli öneriler (yaklaşık 1 yıl)

1)Kat artışı, kitle işleme gibi plan tadilatlarının, yatay ve düşey yapı yoğunluğu artışı sağlaması ve mevcut riskli kentsel alanları daha fazla risk altına sürüklemesi dolayısıyla, öncelikli olarak belediye meclisi tarafından uygulamadan kaldırılması, kentin mevcut yerleşimlerinin hakcalık, sürdürülebilirlik, yaşanabilirlik, ulaşılabilirlik, vb. gibi kavramlar ilke alınarak ve bütüncül bir anlayışla ele alınıp planlaması çalışmalarına başlanması.

2)Kentin mevcut riskli alanları içinde veya civarında yer alan, kamu (belediye, özel idare, hazine vb.) ve yarı kamu (Terzi oğlu vakfı, Sümerbank vb.) mülklerinin, bina ve yapılaşma dışı (yeşil alan, açık spor alanları, nitelikli tarım alanları, vb. gibi) kullanımlara ayrılması yönünde anlayış birlikteliği sağlanması, kentin bütüncül planlaması çerçevesinde bu alanların yeni işlevlerinin belirlenmesi ve uygulamaya başlanması.

3)Sürdürülebilirlik, fiziki altyapı, yapılaşma riski, afetlere açıklık ve diğer sorunlar bakımından sorun taşıyan ve kentin yeni gelişme ve planlama alanı içinde veya civarında yer alan henüz bina ve yapılaşması oluşmamış büyük (örneğin 1 hektardan büyük) ölçekli tarlaların, arazilerin ve arsaların, bina ve yapılaşma dışı (yeşil alan, açık spor alanları, nitelikli tarım alanları, vb. gibi) kullanımlara ayrılması yönünde anlayış birlikteliği sağlanması, kentin bütüncül planlaması çerçevesinde bu alanların yeni işlevlerinin belirlenmesi ve uygulamaya başlanması.

4)1992 yılında kentsel gelişim alanı olarak belirlenen Karacaören Ovasının sulu tarım ve nitelikli tarım (I. – IV. Sınıf araziler) alanlarının yapılaşması iptal edilmeli, bu tarlalarda tarım ve tarımsal amaçlı kullanım devam ettirilmeli ve bu yönde teşvik edilmeli, gerektiğinde özel ve öncelikli uygulamalar (kent pazarlarında bu ürünlerin satışına öncelik verilmeli, ekolojik tarım üretimdeki kolaylıklar kamu ve yönetimler eliyle sağlanmalı, ürün patenti ve sertifikası alınarak uluslararası marka haline getirilmeli, vb.) için sosyal, kültürel ve ekonomik politikalar oluşturulmalıdır,

5)Kentin görev (misyon) ve hedefleri (vizyon) öncelikli olarak belirlenmeli, bu çerçevede mevcut yerleşim alanlarının ve gelişme (alternatif) alanların işlevlendirilmeli ve planlanma yapılmalıdır,

6)Karar verme sürecinde; bilimsel verilerin yol göstericiliğinde, evrensel değerler ilke haline getirilerek, doğal, kültürel ve sosyal değerlerin sürdürülebilirliği gözetilerek, tüm yönetim ve karar verme süreçlerinde yeni bir davranış şekli ve anlayışı benimsenmeli ve bütün kesim ve taraflarda hakim kılınmalıdır,

7)Alternatif ve sürdürülebilir yerleşim alanlarının belirlenmesi çalışmaları yapılması kararı verilerek, bu yöndeki girişimlere ve başlangıç çalışmalarına ivedilikle başlanmalıdır,

8)Bu rapor sonucunda çıkacak eğilimlerin, sürecin ve sonuçların Kent Eylem Planı çalışmaları ile eşgüdümü sağlanmalı, birleştirmek yerine ayrı ve özerk çalışma halinde devamı koordineli bir şekilde yürütülmesinin koşulları oluşturulmalıdır,

9)Belirlenen eğilimlerin, kararların ve sonuçların yürütmesinden ve uygulanmasından görevli ve sorumlu kurumların belirlenmesi yada oluşturulması (devamlılık ilkesinin sağlanmasına dikkat ederek),

10)Yürütülen çalışmaların süreci, aşamaları ve sonuçları ile ilgili bilgilere, kentlilerin aracısız ve kolayca ulaşabilmesinin yol ve yöntemi belirlenmeli ve uygulamaya geçirilmelidir.

Orta vadeli öneriler (yaklaşık 5 yıl)

1)Ayrıntılı bir çalışma ile kentin bütün yer altı zemin durumu ile bina ve yapılarının mevcut durumu belirlenmeli, afetler başta olmak üzere bütün risklere karşı dayanımları ve sağlıkları belirlenmeli, ön senaryolarla bu tür risklerin boyutları, maddi ve manevi zararları tespit edilmelidir (2 yılı geçmemeli),

- 2)Varlığı korunması gereken yapılar güçlendirilmeli, diğer yapıların öncelikli riskli olanları hemen yıkılmalı, orta ve uzun sürelerde riskli yapılara süre verilerek ekonomik sürelerini doldurmalarından sonra yıkılması sağlanmalı, bu tür bina ve yapıların yeni alternatif alanlarda inşası teşvik edilmelidir,
- 3)Havza ölçeğinde gerçekleştirilecek kapsamlı bir araştırma ile fiziki ortam bileşenlerinin (yer şekli, iklim, toprak, su ve canlı) durum tespiti ile taşıma kapasitelerinin belirlenmesi çalışmaları gerçekleştirilmelidir,
- 4)Belirlenen fiziki coğrafya özelliklerinden hareketle, alternatif yerleşim alanlarının belirlenmesi çalışmalarında, doğal, kültürel, sosyal, toplumsal ve ekonomik değerler ile sürdürülebilirlik ve katılımcılık anlayışları ayrıntılı bir çalışma ile ortaya konulmalı, farklı ilişki boyutlarıyla sentezlemeye gidilmeli ve planlama çalışmalarına altlık oluşturulmalıdır,
- 5)Her düzeydeki fiziki planların havza ölçeğinden hareketle, bölge, il, ilçe, kent, mahalle, semt ve sokak planlarına kadar ayrıntılı çalışması yapılmalıdır,
- 6)Alternatif alanlar çekim ve cazibe merkezleri haline getirilmeli, kamuoyu bilgilendirilmesi ve bilinçlendirmesi, sosyo-psikolojik hazırlık çalışmaları yapılarak, bölgenin alt yapı çalışmaları olan, yol, su, elektrik, kanalizasyon vb. gibi hizmetler tamamlanmalı, yeni yönetim binaları, okullar, kültür ve spor binaları, sağlık ocakları, idari binalar, vb gibi kamu binaları öncelikle bu alanlara inşa edilmelidir.
- 7)Mevcut kent alanlarının yeni işlevlerle revizyon planlaması yapılmalıdır,
- 8)Planlamaların her aşamasında kentlinin süreç ile ilgili bilgi alma ve müdahale etme koşulları hazırlanmalıdır,
- 9)Planlama çalışmaları ilgili bilim-sanat dallarının katılımı ile gerçekleştirilmelidir,
- 10)Planlama ve uygulama çalışmaları; kazanılmış “Evrensel” değerlerden, Anadolu’daki binlerce yıllık deneyim ve birikimi olan, kentler ve yerleşimlere yönelik “Tarihi ve Kültürel” değerlerden, bugünkü insanımızın “Sosyal ve Toplumsal” değerlerinden, finansal-mali-fizibil-rantabil vb. gibi “Ekonomiye dair” değerlerden, ülkemizin ve tüm insanlığın da taraf olduğu uluslar arası sözleşmeler, anlaşmalar, mevzuat ve hukuka ait değerlerden hareketle gerçekleştirilmelidir.
- 11)Planlamanın her türlü üst ve alt hedefleri ve projeleri için, tasarlayıcı, karar verici, uygulayıcı ve denetleyici kurumlar/kuruluşlar ve süreçler belirlenmeli, zamansal iş program ve eylemler hazırlanmalı, yapılacak işlere ait bütçe oluşturulmalı, bütçenin kaynağı ve oluşum biçimi belirlenmeli,
- 12)Tüm bu bilgiler yaygın iletişim araçlarıyla topluma duyurulmalıdır.

Uzun vadeli öneriler (5 yıldan fazla)

- 1)Kent Eylem Planı ile uyumlu plan uygulama programları ve dönemleri belirlenmeli ve uygulanmalıdır,
- 2)5 yada 10 yıllık periyotlarla, tüm süreçler ve sonuçlar toplumsal katılımı masaya yatırılmalı, yanlış ve doğrular belirlenerek, yeni döneme ait programlar yapılmalıdır.
- 3)Plan uygulama dönemlerinin tasarlama, uygulama ve denetleme birimleri şeffaf ve katılımcı anlayışlarla yapılandırılmalı, planlama ve programların iç kontrol süreçleri oluşturulmalıdır,
- 4)Planlama ve uygulama aşamaları, süreci ve sonuçları belgelenmeli, yeni dönem çalışmalarının geliştirilmesi için kullanılmalı, bilginin demokratik paylaşımı ilkesiyle tüm insanlığın hizmetine ve kullanımına, anlaşılabilir ve ulaşılabilirliği kolay iletişim teknikleri ve yöntemleriyle, bedelsiz olarak ve herhangi bir yarar/çıkar beklemezsizin sunulmalıdır.

Not: Özellikle belirtmek gerekir ki, 2005-2006 yıllarında, bir yılı aşkın süre çalışılan ve Çanakkale Kent Konseyi-Kentsel Gelişme Alanları Çalışma Grubu tarafından oluşturulan, "Çanakkale Kenti Gelişme Alanları" sonuç raporu bu bildirin esasını oluşturuyor. 7 kişilik çalışma grubu, Coğrafyacı Doç Dr. Telat Koç, Mimar İsmail Erten, Şehir Plancısı Kemal Albayrak, Şehir plancısı Seda Özkök, Jeofizik Mühendisi Ali Aygün, İnşaat Mühendisi Özgür Sınmaz, Çanakkale YG21 sekreteri İsmail Tümay'dan oluşur. Çalışma Grubu raporu, Eylül 2006 tarihinde kitaplaştırılmış ve kentlilere dağıtılmıştır.